

naturæ, unde afficit, et aliquantulum actualitatem illam; secundum hanc ergo comparationem non exercet natura causalitatem formæ. Unde in dicto exemplo de mysterio Incarnationis dicunt Theologi humanitatem non solum non comparari ad Verbum ut formam ejus, sed potius Verbum se habere ut formam, quatenus aliquo modo perficit et actualitatem humanitatem, quamvis nulla propria ac vera causalitas ibi intercedat.

8. Atque hinc ulterius fit, etiam respectu totius compositi seu suppositi, naturam integram non vocari formam totalem, propter veram ac propriam causalitatem formæ; quia nunquam est hæc causalitas respectu compositi, nisi primo et immediate exerceatur circa aliquod subjectum, ex quo et forma compositum resultat. Si ergo natura totalis non exercet causalitatem formalem circa aliud extremum hujus compositionis, nec circa totum compositum potest illam exercere. Restat igitur ut natura integra dicatur forma, solum quia est tota quidditas, ratio seu essentia intrinsece constituens suppositum in tali genere vel specie. Quæ constitutio non est per causalitatem ab ipsamet natura aliquo modo distinctam, sed est per intrinsecam actualitatem et entitatem ipsius naturæ totalis. Et propter hoc etiam dicitur hæc forma metaphysica, et non physica.

9. Unde etiam obiter intelligitur huic formæ nullam propriam materiam respondere, quia, ut dictum est, non appellatur forma eo quod informet aliquod subjectum; sed, si generatim loquamur, solum suppositum correspondet huic naturæ tanquam essentialiter constitutum per ipsam. In rebus vero materialibus potest natura integra comparari, ut forma totalis, ad partiales naturas ex quibus componitur; nam, licet altera earum sit forma, tamen, quatenus tam materia quam forma est quædam pars incompleta, et ex se imperfecta, potest comparari ut materia ad totam naturam compositam, et hæc tanquam quid totum et completum comparatur ad partes tanquam forma; totum enim se habet ut forma respectu partium, teste Aristotele, 2 Physic., text. 31, quamvis ibi de toto integrali respectu suarum partium potissimum loquatur.

10. *Metaphysicæ formæ in singulis compositis singulæ.* — Tandem intelligitur ex dictis hanc formam tantum esse posse unam respectu ejusdem; patet, quia dicit totam rei naturam; hæc autem in una re non potest esse

nisi unã. Nec refert quod secundum rationem distingui possint in eodem, forma totius specifica, et generica, ut humanitas, animalitas, etc.; nam si hæc sumantur respectu ejusdem, non sunt in re plures formæ, sed una et eadem diversimode concepta; et quatenus illa concipitur ut plures secundum rationem, non sumitur respectu unius, sed plurium, etiam secundum rationem; animalitas enim non est forma totalis hominis, sed animalis ut sic; atque ita, servata proportione, forma totius una tantum est respectu ejusdem.

11. *Occurritur dubitationi.* — Solum potest dubitare aliquis circa conclusionem positam; nam forma totalis, si est forma suppositi, non tantum includit essentialia principia, sed etiam principia individuantia, quæ non sunt de essentia rei, quia forma totalis, et natura integra Petri non est tantum humanitas, sed hæc humanitas; ergo, falsum est hanc formam solum includere totam rei essentiam. Deinde sequitur non includi existentiam in hac forma, quia hæc etiam non est de essentia. Consequens autem falsum apparet; nam, si non includit existentiam, quomodo realiter constituit? Ad hæc vero dicendum est, hanc formam sumendam esse cum proportione respectu illius, quod per illam constituitur, et sic semper dicit integram et solam naturam et essentiam ejus. Nam si comparetur ad speciem communem præcise sumptam, includit tantum principia essentialia specifica, et humanitas dicit formam totalem hominis. Si vero ad determinatum individuum comparetur, sic includit principia essentialia individualia et particularia, quæ licet non sint de essentia rei, absolute loquendo, quia in hac voce includitur quædam præcisio mentis, sunt tamen de essentia individui, ut individuum est, ut supra declaratum est, tractando de principio individuationis. Similiter dicendum est de existentia; nam, licet hæc non sit absolute de essentia rei creatæ seu creabilis, est tamen de essentia ejus, ut existentis, seu ut constitutæ in ratione entitatis actualis; et ideo, licet hæc forma non includat nisi rei essentiam, tamen ut eam actualiter constituat, includit existentiam, non tantum ut necessariam conditionem extrinsecam, aut concomitantem, sed etiam ut intrinsece constituentem actualem entitatem ipsius naturæ, per quam formaliter constituit talem substantiam, vel substantiale individuum.

Quid sit forma logica.

12. Dico secundo: forma metaphysica secundum rationem (quæ logica etiam appellatur) præcipue dici solet de differentia essentiali; tamen secundum aliquem respectum attribuitur etiam generi, atque etiam definitioni; unde hæc forma non habet propriam causalitatem realem, sed rationis tantum, et proportionalis materia illi correspondet. Tota hæc assertio est clarissima, et constat ex communi usu loquendi, suppositis quæ de re ipsa dicta sunt supra, tractando de universalibus, ubi declaravimus quomodo genus et differentia inter se comparentur et unde sumantur. Ubi inter alia diximus cum Aristotele, 7 Metaph., text. 42 et 43, ex genere et differentia consurgere unum per se, quia proxime inter se comparantur ut potentia et actus ejusdem generis, et per se ordinata inter sese, ubi D. Thomas, lect. 12, partic. 5, declarat non comparari genus et differentiam, ut potentiam et actum re distincta, sed quia dicunt eandem essentiam ut determinabilem, vel per modum determinationis ejus. Ex quo intelligitur differentia imitari formam in ratione actuandi, terminandi ac distinguendi, et ideo illam esse, cui primo convenit hæc ratio formæ metaphysicæ; genus autem comparatione ejus habere rationem materiæ, quia est potentiale quid actuabile, et indifferens ad multa, donec per differentiam intelligatur contrahi ac determinari; unde etiam fit ut differentia ex se perfectior sit quam genus, quia id, quod intra idem genus se habet ut actus, perfectius est quam quod se habet ut potentia. Unde etiam loco supra citato diximus, differentiam ex nobiliori principio sumi; in hoc ergo etiam est proportio inter formam et differentiam, quod sicut forma est perfectior materia, ita differentia genere. Rursus, sicut materia et forma re ipsa distinguuntur, ita ut neque una sit alia, neque intrinsece aliam includat, sic etiam genus et differentia separantur conceptibus, secundum quos ita distinguuntur, ut neque in conceptu generis includatur actu differentia, neque, in conceptu differentie, genus, alioqui non esset propria compositio metaphysica, neque compararentur ut proprius actus et potentia, quia de horum ratione est ut non se includant; atque hoc docuit Aristoteles, 7 Metaph., ubi supra, lib. 3, text. 10, et 6 Topicor., c. 3.

13. Quo etiam fit ut, sicut materiæ per se

ac necessario non convenit ut sit sub hac vel illa determinata forma, ita genus per se ac necessario non requirat determinate aliquam ex differentiis, quamvis aliquam in confuso necessario requirat, sicut materia requirit formam. In hoc autem est advertenda differentia inter materiam et formam ex una parte, et genus et differentiam ex alia, quod, licet materia naturaliter esse non possit sine aliqua forma, absolute tamen non implicat contradictionem ita conservari, et similiter forma interdum potest non pendere a materia etiam naturaliter, et quæ ita pendet, potest nihilominus supernaturaliter sine materia conservari; at vero genus et differentia ita per se conjunguntur, ut omnino repugnet, aut genus sine omnibus differentiis, aut differentiam extra genus, quod actualiter subsistere. Et ratio est clara, quia genus et differentia in re non distinguuntur, sed dicunt eandem essentiam, ut determinabilem, et determinantem, et ideo mirum non est quod non possint in re dicto modo separari. Item, quia in re non potest esse aliquid quod non habeat determinatam essentiam, et consequenter in aliqua propria et ultima specie constitutam, in qua necesse est, et communia seu generica prædicata, et propria includi; non possunt ergo hæc ita præcise et abstracte subsistere, sicut concipiuntur.

14. *Qualiter genus et differentia uniri intelligantur.* — Ex quo ulterius intelligitur aliud discrimen, nimirum inter genus et differentiam non intervenire unionem mediam distinctam ab ipsis, etiam secundum veram rationem concipiendi, sicut inter materiam et formam supra dicebamus intercedere modum unionis in re distinctum ab eis, quia actualis unio inter eas non est de intrinseca ratione earum, imo est separabilis ab ipsis, et ideo necesse est ut inter eas mediet, et ab eis distinguatur. At vero genus et differentia ita per se uniuntur (vel potius sunt unum in re, licet distinguantur ratione), ut prorsus sint inseparabilia secundum rem, et quodammodo secundum rationem; nam, licet conceptu præcisivo possit differentia intelligi sine genere, tamen non potest concipi negative, ut existens sine genere, seu non actuando genus. Et ideo, sicut in modis realibus, qui solum modaliter distinguuntur a rebus quas modificant, dicimus non uniri ipsis rebus per unionem distinctam, sed seipsis, ita multo majori ratione differentia concipienda est tanquam modus essentialis speciei, et per se

ipsam contrahens et actuans genus absque alia unione media.

15. *Differentia non causat realiter.*—Ultimo ex his intelligitur, differentiam, quatenus forma dicitur, non habere propriam causalitatem realem, quia causalitas realis non est, nisi inter ea quæ in re ipsa distinguuntur, vel saltem necesse est ut intercedat aliquis realis influxus, et causalitas distincta ex natura rei ab ipsa causa vel effectu; hic autem nihil horum intervenit, quia nec differentia est in re distincta a specie, nec a genere, prout per illam contrahitur. Neque etiam intervenit ibi aliqua causalitas ab ipsa differentia distincta. Est igitur hæc solum constitutio quædam secundum rationem ad modum concipiendi nostrum, quæ solum per analogiam et proportionem ad realem causam, forma vel formalis causalitas appellatur. Idemque de genere intelligendum est, quatenus ei ratio vel causalitas materiæ attribuitur. Nec refert quod res ex his constituta, sæpe sit vera ac realis essentia, ut homo aut equus; nam, licet talis essentia in se realis sit, tamen ut sic composita, non est ens rei, sed rationis, cum compositio ipsa rationis tantum sit.

16. *Qualiter genus de tota specie prædicatur.*—Sed objiciet aliquis: nam si differentia comparatur ad genus ut forma, et genus ad differentiam ut materia, ergo utraque comparatur ad speciem seu definitum, ut pars ad totum; ergo neutra poterit absolute et in recto prædicari de specie, quia pars licet possit in obliquo aut denominative prædicari de toto, non tamen absolute et in recto; non enim dicimus: *Homo est materia, sed, habet materiam, vel est materialis*; erunt ergo falsæ hæc locutiones: *Homo est animal*, et similes. Hæc objectio solum proposita est ad declarandam alteram partem conclusionis, qua dicebamus et genus respectu specierum, et definitionem respectu definiti, solere formam metaphysicam appellari. Communis itaque distinctio est, genus (et idem est proportionaliter de differentia) dupliciter posse considerari: aut præcise, ut dicit talem gradum, et in eo quasi sistit ex se; atque hoc sensu esse partem, et ut sic etiam non prædicari de toto, quia redderet hunc sensum, hominem, verbi gratia, esse animal præcise, et solitarie, et abstracte sumptum, seu non plus esse quam animal, qui sensus est plane falsus. Et genus sub hac consideratione comparatur ut materia ad differentiam, et e con-

verso differentia ut forma ad genus. Et sic procedunt quæ hactenus dicta sunt. Atque in eodem sensu ad objectionem conceditur totum, quod in ea infertur, nimirum genus et differentiam esse partes, et ut sic non prædicari; nec solum partes, sed etiam elementa ab Aristotele appellantur¹, præsertim differentiæ, et genera summa, propter simplicitatem eorum, et quia in ea fit ultima resolutio in metaphysica, ut patet ex 2 Poster., c. 14. Alio vero modo consideratur genus ut totum, quod potentiale appellant, seu confusum, quia confuse dicit totam quidditatem speciei, et hoc modo optime prædicatur de specie seu definito, quia jam non prædicatur ut pars, sed ut totum; et hic est communis sensus hujus locutionis; cum enim dicitur, *Homo est animal*, nihil ab homine excluditur, sed affirmatur, idem suppositum, quod est homo, esse etiam animal; seu hominem, eadem forma et essentia qua est homo, esse etiam animal; utrumque autem horum verum est. Genus ergo quatenus prædicari potest de specie, ut quid superius ad ipsam, et quasi continens ipsam, dicitur aliquo modo habere rationem formæ respectu ejus; et e converso inferiora, quatenus superioribus subjiciuntur, et ea quodammodo in se sustinent, habent quamdam rationem materiæ. Et simili vel majori ratione comparatur species ut forma ad individua, hæc vero ut materia.

17. Atque hoc sensu intelligo Aristotelem, 5 Metaph., c. 2, cum utramque partem definitionis revocat ad causam formalem; nam, quantum ad genus spectat, id intelligendum puto, non formaliter ut pars est, sed ut totum quoddam est, ut explicui. At vero tota definitio, quia totam essentiam declarat, et propria ratio est ipsius definiti, et de illo propriissime prædicatur, ideo forma etiam metaphysica dici potest, quamvis non sit composita. Atque ita facile est omnes similes locutiones explicare, quæ solum in analogia quadam et translatione consistunt.

18. *Discrimen inter metaphysicam formam et physicam.*—Solum superest breve dubium expediendum, quod oritur ex notanda differentia inter hanc formam metaphysicam, et physicam, quod forma physica substantialis non multiplicatur in eodem composito, ut supra diximus; hæc autem forma multiplicari potest; nam et genera ejusdem rei possunt esse plura, et differentiaè similiter; imo et

¹ 3 Met., c. 3, et lib. 5, c. 5.

definitio, quamvis totam rei essentiam continere et explicare videatur, nihilominus multiplex esse potest, ut constat ex 1 Post., c. 7, et lib. 2, c. 8 et 12, et 2 de Anim., c. 7. Ratio autem differentiaè facilis est, quia formæ physicaè realiter distinctæ ita comparantur, ut quælibet constituat perfectam et consummatam speciem substantiæ, et earum compositio esse deberet realis et physica, et ideo repugnant in eadem substantia proprie ac per se una. At vero hæc forma metaphysica, nempe differentia, nec facit realem compositionem, nec distinguitur ab alia differentia, nisi per mentis præcisionem et abstractionem; potest autem mens nostra eandem rem variis modis præscindere et abstrahere, et ideo potest in eadem, plura prædicata generis et differentiaè concipere; quare multitudo differentiarum essentialium non obstat unitati et compositioni per se ex genere et differentia.

Deturne processus in infinitum in prædicatis essentialibus.

19. Ex hoc vero discrimine oritur statim difficultas; nam sequitur dari posse processum in infinitum in his causis formalibus ac materialibus metaphysicis, hoc est, in prædicatis quidditativis. Consequens autem est contra Aristot., 2 Metaph., c. 1, ubi notius existimavit non posse dari processum in infinitum in partibus definitionis, quæ sunt genus et differentia, quam in formis ipsis; et ideo ex negatione infinitorum prædicatorum probat negationem infinitarum formarum. Sequela autem probatur, quia non magis repugnat dari duas differentias in una re, quam tres vel quatuor, et ita de quolibet numero; ergo potest in hoc numero in infinitum procedi. Præsertim quia hic numerus prædicatorum non consurgit ex rebus aut modis distinctis, qui sint a parte rei in una et eadem substantia, sed ex conceptibus nostris cum aliquo fundamento in re; sed nos possumus infinitis modis præscindere et abstrahere, et in rebus est fundamentum, ut id a nobis fiat, propter varias convenientias et dissimilitudines, quæ una res habet cum aliis, in quibus convenientiis hæc abstractiones fundantur. Et maxime urget difficultas, si una species non tantum comparatur ad alias species factas, sed ad omnes possibles, quæ in infinitum, et infinitis modis multiplicari possunt.

20. *Aliquot rationes quæ pro conclusione afferri solent, inefficacia redarguuntur.*—

Nihilominus absolute dicendum est cum Aristotele, etiam in his causis formalibus non dari processum in infinitum. Ita docent omnes interpretes, qui varias afferunt rationes. Prima est, quia alias res constituta esset infinite perfecta, quia quodlibet prædicatum addit aliquam perfectionem. Sed forte negabitur consequentia, quia una finita perfectio potest esse fundamentum infinitorum conceptuum, qui, licet dicant perfectiones ratione distinctas, non augent in re perfectionem. Secunda ratio est, quia si hæc differentiaè sunt infinitæ, etiam proprietates, quæ ad illas consequuntur, erunt infinitæ. Sed respondebitur, ex differentia generica et specifica non semper consequi proprietates re distinctas, ut patet in his prædicatis, *substantia, spiritualis, Gabrielis*, etc.; sed satis esse ut ipsæ etiam proprietates secundum universales vel speciales rationes proportionate correspondeant, ut in superioribus etiam tactum est.

21. *Vera ratio conclusionis.*—Tertia ratio et maxime probabilis est quia necesse est dari supremum genus, quod sit quasi prima materia hujus compositionis, et differentia specifica et infima, quæ sit quasi ultima forma; ergo etiam formæ intermediæ necessario sunt in numero finito et determinato. Major probatur ab Aristotele, quia in his prædicatis quidditativis semper unum est prius alio, id est, universalius, et ad plura se extendens; sed non est prius, nisi quia magis accedit ad id quod est primum; ergo necesse est dari etiam supremum aliquod genus. Deinde id patet experientia, discurrendo per omnia prædicamenta, et præcipue in substantia, quæ ut immediate significat substantiam completam, est supremum genus; nullum enim potest universalius respectu substantiarum cogitari; suppono autem ens non esse genus, quanquam licet esset genus, nihil obstaret, nam illud esset supremum; et ita habemus quod intendimus. Atque ita etiam nil impedit, si quis contendat hanc resolutionem debere fieri usque ad prædicata transcendentia, quia, quamvis id esset verum, sisteretur in aliquo ultimo. Et ratio est, quia in omnibus rebus vel substantiis datur aliqua prima seu minima convenientia essentialis, secundum quam abstrahi potest vel prædicatum transcendens vel supremum genus. Minor autem probatur ex ipsa constitutione speciei ultimæ, quia non potest esse ulla res quæ non sit in aliqua ultima specie constituta; alias non haberet determinatam essen-

tiam, nec diversam ab aliis determinatis speciebus; Ima autem species per aliquam differentiam ultimam constitui debet. Nec disputo nunc an hæc differentia ultima sit simplex, an coalescens ex multis, quarum singulæ communes sint, ut significasse videtur Porphyrius, in c. de Differentia; et non parum favet Aristoteles, 1 Topicor., c. 3, et lib. 6 Topic., c. 3 et 4, et lib. 2 Poster., cap. 14; hoc enim ad præsens nil refert, quia sistendum necessario est in differentiis quæ per alias non actuantur, licet fortasse duæ vel tres ex his ad constituendam ultimam speciem convenient; nunc enim solum de differentiis subordinatis procedit ratio facta. Prima autem consequentia videtur per se nota, quia inter extrema, primum et ultimum, non possunt dari infinita media, sicut supra de formis diximus; ratio enim ibi facta, æque hic procedit.

22. *Objectiones contra prædictam rationem.*

— Sed hæc ratio duobus modis enervari potest: primo dicendo quod, licet prædicata per se subordinata in una linea per modum actus et potentiae, finita sint, nihilominus non subordinata seu in diversis lineis possunt in infinitum multiplicari, ut si quis diceret dari plura genera suprema; vel ad constitutionem ultimæ speciei convenire plures differentias inter se non subordinatas, et has posse in infinitum multiplicari; vel unum et idem genus, sive proximum, sive remotum, posse simul contrahi pluribus differentiis quæ non omnino inter se repugnent, nec sint inter se subordinatæ; ut, verbi gratia, animal juxta antiquos philosophos contrahitur per rationale et per mortale, quæ in homine convenient, in aliis separantur; et substantia posset immediate dividi per vivens et per corporeum, quæ in aliquibus substantiis convenient, in aliis separantur. Ex quo etiam consequi videtur, ut inter ipsas differentias sit quidam circulus, et vicissim et mutuo comparentur ut potentia et actus; nam si substantia immediate dividatur in viventem et non viventem, rursus substantia vivens dividi poterit in incorpoream et corpoream; si autem e contrario substantia dividatur in corpoream et in incorpoream, corporea dividatur in viventem et non viventem. Quod si hoc non est inconveniens, quia sunt reflexiones intellectus, propter eandem causam non erit absurda multiplicatio illa prædicatorum in infinitum. Altera evasio esse potest, quia, licet detur supremum genus et infima dif-

ferentia, non repugnat inter ea posse per intellectum præscindi aut distingui plura prædicata intermedia in infinitum, sicut inter extrema puncta lineæ dantur infinitæ partes, vel puncta; nam, sicut hæc sunt infinita in potentia, ita illa prædicata, prout in re sunt, dici possunt esse plura tantum in potentia, quia in re non sunt actu multa, nisi per intellectum distinguantur; et ideo, licet intellectus possit plura et plura in infinitum distinguere, non sequitur in re esse infinita nisi in potentia. Ex quo etiam fit ut ea prædicata, quæ nos actu distinguimus, semper sint finita, tum quia nos non possumus nisi finitos conceptus de rebus formare; tum etiam quia omnes convenientiæ et differentiæ eujuslibet speciei ad alias quæ factæ sunt, in certo ac determinato sunt numero, etiamsi respectu rerum possibilium possint fortasse in infinitum multiplicari. Atque ita posset quis interpretari Aristotelem de differentiis seu prædicatis essentialibus, quæ de facto abstrahuntur, seu abstrahi possunt per discursum vel cognitionem humanam.

23. *Solvuntur.* — *Aristotelis dictum explicatur.* — Sed nihilominus existimo rationem factam esse efficacem, et simpliciter fieri non posse ut prædicata in infinitum multiplicentur. Et imprimis sumo respectu eujuslibet rei dari tantum unum genus vel prædicatum supremum, et unam differentiam ultimam. Et prior quidem pars satis probata est et ratione et usu seu experientia; de posteriori vero ab aliquibus dubitatum est, mihi tamen æque certa videtur. Primo quidem, quia differentia sumitur a forma; omnis autem forma specie diversa ab alia habet aliquem gradum essentialem sibi proprium, et non communem aliis; ergo ab illo sumi potest differentia omnino propria, et nulli alteri communis. Secundo, quia non potest species ultima constitui sola conjunctione duarum differentiarum communium, quia quælibet earum differentiarum constituit speciem subalternam et genericam; species autem ultima non est aggregatum duarum specierum subalternarum, alioqui neque esset una propria et specialis essentia, neque esset unum compositum metaphysicum, ex proprio actu, et propria potentia constitutum. Ut, verbi gratia, in illo exemplo de homine, si rationale et mortale sumerentur ut differentiæ subalternæ et communes, nunquam ex aggregatione illarum constitueretur homo; sed sumendum est rationale, ut est proprium hominis, id est, ut includit dis-

cursum, seu aptitudinem ad illum; hoc autem modo rationale erit simplex differentia propria hominis; mortale vero est de se differentia subalterna et communis, non quidem aliis ratione utentibus, nullum est enim rationale aut intellectuale mortale præter hominem, sed aliis sentientibus aut viventibus. Sic ergo in omnibus speciebus rerum contingit. Et hoc est quod Aristoteles dixit, 7 Metaph., text. 43, procedendum esse in divisione differentiarum communium, *donec ad individualis differentia deveniatur*, id est, ad ultimas et omnino proprias differentias, ut D. Thomas et omnes exponunt; et tunc (inquit Aristoteles) *tot erunt species quot differentia. Qualibet enim individualis differentia* (addit D. Thomas) *constituet unam speciem specialissimam.*

24. *Intermedia differentia finito numero clauduntur.* — Hoc autem principio posito, quod differentia intermedia tantum esse possint in numero finito, declaratur in hunc modum. Et primo, si differentiales gradus essent in re ipsa distincti, evidens est non posse esse nisi finitos, quia essent actu plures; ergo finiti, vel infiniti; in re autem finita non possunt esse infiniti gradus perfectionum distinctarum; erunt ergo finiti. Eo vel maxime quod illi gradus non intelliguntur esse inter se communicantes, sicut partes proportionales, sed omnino condistincti et indivisibiles; neque etiam ita comparantur ad rem sicut puncta ad lineam, quæ ita sunt indivisibilia, ut non augeant quantitatem lineæ; sed unaquæque differentia addit certum gradum ac quasi determinatam partem perfectionis, ex quarum partium conjunctione consurgit integra perfectio speciei, quæ cum finita sit, non potest nisi ex finitis quasi partibus consurgere. Unde, sicut in latitudine intensiva qualitatis finitæ non possunt distinguere nisi finiti gradus inter se non communicantes, ex quorum conjunctione consurgat tota qualitatis intensio finita, ad eundem modum est in gradibus differentialibus proportionate philosophandum. Quamvis autem hi gradus juxta veriore sententiam in re non distinguantur actu, tamen discursus factus eandem vim habet in ordine ad distinctionem et conceptionem mentis nostræ, quia etiam ut ratione distincti, concipiuntur ut inter se non communicantes, si gradus ipsi præcise ac formaliter sumantur, ut sumi debent. Nam una differentia subalterna non includit aliam, quia neque inferior est de conceptu superioris, neque e converso; sunt

ergo differentiales gradus intermedii omnino condistincti, et non communicantes inter se; ergo ex hac parte distinctio illorum, etiamsi sit secundum rationem, non potest procedere in infinitum, nec comparari potest cum divisione partium continui. Aliunde vero quilibet illorum graduum indivisibilis est secundum conceptum; nam quælibet differentia, sive generica, sive specifica, indivisibilis est, estque taliter indivisibilis, ut augeat essentialiter rei perfectionem in ordine ad conceptum mentis; ergo etiam in ordine ad mentis conceptum non potest essentia finita dividi vel constitui per hujusmodi differentias nisi numero finitas, quæ cum indivisibiles sint, non poterit in earum divisione procedi in infinitum.

25. Et ita manet efficax consequentia facta in tertia ratione, et cessat objectio insinuata in secunda evasione, quia in re finita non possunt contineri, etiam in potentia, infinita inter se non communicantia, et augmentia perfectionem seu quantitatem rei. Quare, si semel concipiuntur et ratione distinguantur omnes differentia, quæ in essentia rei fundari possunt, earum numerus augeri non poterit, sive respectu rerum existentium, sive possibilium; per illas enim convenit aut differt ab omnibus, tam quæ sunt quam quæ esse possunt.

26. Et inde etiam facile excluditur prior objectio, nam quacunque ratione multiplicentur differentia, et sive subordinatæ sint inter se, sive non, non possunt esse nisi in numero finito propter dictam causam; quia, scilicet, finita perfectio non potest etiam mente dividi in plures quasi partes inter se non communicantes, nisi solum in numero finito. Probabilius autem est differentias omnes, quæ ad unius essentia constitutionem conveniunt, esse aliquo modo inter se subordinatas ut potentiam et actum; alias non possent unum per se constituere. Neque etiam est verisimile in hoc committi circulum, cum habitudines actus et potentia adeo sint inter se oppositæ.

27. Quocirca, quamvis idem genus variis modis a nobis dividatur, non tamen semper dividitur per proprias et immediatas differentias, quibus proxime contrahitur et actuatur; et ideo fieri aliquando potest ut duæ differentia inter se comparentur ut actus et potentia. Ut in exemplo posito, licet substantia dividi possit per *corpoream* et *incorpoream*, *viventem* et *non viventem*, semper prior di-

visio est immediata et proxima; cujus signum est, quod illa sumitur quasi ex intrinsicis principiis, et absoluta entitate rei; hæc vero sumitur in ordine ad operationem; et ideo differentia viventis, prout est in rebus corporeis, semper comparatur ut actus, et non ut potentia ad gradum corporeum. Et quamvis illa differentia reperiatur etiam in rebus incorporeis, tamen reperitur longe diverso modo, quia substantia incorporea est (ut ita dicam) totaliter vivens, id est, vivit ratione totius substantiæ suæ, corporea vero ratione partis; quo speciali modo sumi videtur, cum ponitur differentia corporis. Et quamvis demus posse dari communem differentiam viventis abstrahentem ab illis duobus modis, inde ad summum fit, aliqua genera non subalternatim posita habere differentiam communem; quod fortasse non est inconveniens; ita enim censuit Aristoteles, 6 lib. Topic., de quo alias.

28. *Alia pro conclusione ratio Aristotelis.* — Sic igitur satis declarata et confirmata manet tertia ratio; et prima etiam ex prædicto discursu robor accipit. Secunda vero, si non de proprietatibus in rigore, ut dicunt facultates operandi, aut aliquam aliam rem a substantia distinctam, sed de quolibet modo essendi vel operandi intelligatur, defendi potest, quia hæc genera et differentiæ maxime distinguuntur a nobis per ordinem ad aliquam proprietatem hujusmodi. Ultimo addit Aristoteles aliam rationem, nempe, quia si in his differentiis esset processus in infinitum, nunquam posset res a nobis satis distincte cognosci aut definiri, quia cognitio seu definitio omnino distincta incipit a supremo genere, et per adjectionem omnium differentiarum pervenit usque ad ultimam; quod fieri non posset si illæ essent infinitæ. Quod maxime habet locum in cognitione humana, quæ paulatim procedit ab una ad aliam, quomodo impossibile est in infinitum pertransiri, successive numerando, ut constat ex 3 Phys., c. 7, et satis est per se notum.

DISPUTATIO XVI.

DE FORMALI CAUSA ACCIDENTALI.

Multi, quæ de substantialibus formis dicta sunt, accidentalibus applicari possunt; conveniunt enim aliquo modo in ea communi ratione, et secundum eam multa habent communia, quæ hic repetere non oportebit. Tan-

dem ergo explicabimus quomodo hæc causalitas accidentibus conveniat, et an secundum eam rationem aliquid habeant singulare.

SECTIO I.

Utrum omnia accidentia veram exerceant causalitatem formalem, et circa quem effectum.

1. Ratio dubitandi est, quia accidens neque est causa formalis sui subjecti, nec compositi; ergo nullum effectum habet; ergo neque veram ac per se causalitatem. Hæc ultima consequentia est evidens, quia causa et effectus correlativa sunt; prima vero constat a sufficienti partium enumeratione; antecedens autem quoad priorem partem probatur, quia subjectum accidentis est substantia; non potest autem accidens esse causa formalis substantiæ. Quoad posteriorem vero partem probatur, quia si accidens esset formalis causa compositi, tale compositum esset per se unum, quia ex causa propria et per se consurgit proprius ac per se effectus; sed compositum ex accidente et subjecto non est per se unum; ergo.

2. *Aureoli opinio rejicitur.* — Circa hanc quæstionem referri potest opinio Aureoli apud Capreolum, in 2, dist. 48, quæst. 1, dicentis nullum accidens habere propriam entitatem formæ, per quam formaliter afficiat subjectum, sed esse ipsam actuationem. Quod vix intelligitur quid significet, nisi fortasse intellexit nullum accidens esse rem distinctam realiter ab entitate substantiæ, sed modum tantum, quod multis modis repugnat et dissonat veritatibus fidei. Quis enim intelligat, accidentia in Eucharistia separari, et manere sine entitate substantiæ, et quod non habeant propriam aliquam entitatem, distinctam realiter ab entitate substantiæ? Item, quomodo potest recte intelligi tota doctrina, quam fides docet de qualitibus infusis, si illæ non habent proprias entitates distinctas ab entitate naturali substantiæ? Est præterea illa sententia contra experientiam, quantum res physica esse potest; quis enim videns aerem illuminari nunc, et postea amittere lumen, non fere videat oculis lumen esse entitatem quamdam distinctam a substantia aeris? Omitto alia, quæ de quantitate, qualitate, etc., suis locis dicemus. Præterea, illa sententia in eo sensu nulla ratione probabilis nititur; cur enim repugnat rationi accidentis quod habeat entitatem propriam distinctam a substantia, et naturaliter pendentem ab illa?

Fortasse tamen non fuit hic sensus illius auctoris, sed quod accidens, sive sit res distincta a subjecto, sive non, in re non distinguatur ab actuatione seu inhærentia in subjecto; omnia enim argumenta, quæ ibi refert Capreolus, ad hoc tendere videntur. Juxta quem sensum non excludit quin accidens esse possit vere ac proprie forma, male tamen explicat formalem causalitatem ejus. Estque etiam in hoc sensu periculosa sententia, ut ibi notat Capreolus; nam si informatio, vel (quod idem est) inhærentia accidentis, non est in re distincta ab illo, intelligi non potest quomodo accidens sine sua actuali inhærentia conservetur, quod tamen in Eucharistia fieri docet fides. Præterea, si argumenta, quæ ibi refert Capreolus, essent alicujus momenti, idem probarent in forma substantiali et informatione ejus; omnia enim in hoc potissime insistunt, ut inquirant quid sit illa informatio, si est aliquid distinctum ab accidente, an sit respectivum, vel absolutum, et alia hujusmodi quæ in substantiali informatione, et in qualibet unione vulgaria sunt.

3. *Multiplex accidentium divisio.* — Ut ergo quæstionem propositam expediamus, distinguenda sunt varia genera accidentium. Quædam enim sunt, quæ proprie et intrinsece afficiunt rem cui accidere dicuntur; alia, quæ solum extrinsece denominant, ut actio respectu agentis, et habitus seu vestimentum respectu hominis vestiti. Priora rursus accidentia, quædam sunt habentia propriam entitatem et realitatem distinctam tam a substantia quam ab aliis entitatibus accidentalibus. Alia vero sunt tantum quidam modi affixi aliis entitatibus, qui interdum realiter sunt idem cum substantia, ut verbi gratia, præsentia localis; interdum vero sunt idem cum aliis accidentibus, ut figura cum quantitate, et relatio similitudinis (si est modus distinctus) cum albedine.

Accidentiales entitates vere causant formaliter.

4. Dico ergo primo: accidentia, quæ propriam habent entitatem distinctam a substantia, propriam ac veram exercent causalitatem formalem. Non assero hanc rationem eis univoce convenire; in hoc enim eadem ratio erit quæ de ratione entis, aut de ipso esse; nam, cum forma sit quæ dat esse, si esse, quod dat talis forma, non est univoce esse, talis forma non erit univoce causa formalis. Tamen, sicut accidens, quamvis analogice sit ens, nihilominus vere ac proprie est

ens, et non metaphorice, verumque ac proprium esse reale habet, ita accidens, quod dat tale esse, est vere ac proprie causa formalis, etsi non sit univoce talis. Præterea, substantia vere est in potentia passiva et receptiva talium accidentium; ergo e converso accidentia ipsa sunt proprii actus actuantes, et quasi replentes illam capacitatem receptivam, eique inhærent et ab ea sustentantur; ergo sunt proprie formæ, propriamque causalitatem formalem exercent. Atque ita sentiunt omnes Philosophi et Theologi, qui hæc accidentia causas formales vocant. Favetque divina Theologia, dum justitiam inhærentem vocat causam formalem nostræ justificationis¹. Denique hæc accidentia sunt causæ suorum priorum effectuum, et non extrinsecæ, sed intrinsecæ, quia per se ipsa intrinsece constituunt suos effectus. Unde fieri non potest per divinam potentiam, ut tales effectus fiant sine talibus causis, ut album, verbi gratia, sine albedine. Cum ergo constet hæc accidentia non esse causas materiales, necesse est ut sint causæ formales; nullum enim est aliud genus causæ intrinsecæ præter hæc duo.

5 Hinc colligere licet, quatuor illa, quæ in causa formali substantiali supra declarata sunt, eadem proportionem reperiri in hac formali causa accidentali, nimirum, formale principium ac proximum causandi, conditionem necessariam, causalitatem et effectum. Principium, tam principale quam proximum, in hoc genere, est ipsa entitas talis formæ; natura sua apta ad sic informandum, quæ aptitudo non est aliquid in re distinctum ab entitate talis formæ, sed est intrinseca et essentialis differentia ejus, nam ad hoc est per se primo ex natura sua instituta, sicut de forma substantiali dictum est. Item, quia illa aptitudo omnino est inseparabilis a tali entitate, etiam per divinam potentiam, quod est signum non esse modum ex natura rei distinctum. Præterea, quia si aptitudo ad informandum esset quasi potentia quædam ex natura rei distincta a forma accidentali, illa esset quoddam accidens; de quo rursus interrogandum est an per se afficiat; quod negari non poterit, nisi velimus in infinitum procedere; nec poterit reddi alia ratio, cur illa aptitudo proxime afficiat, vel sit proxima ratio afficiendi, nisi quia ad hoc est intrinsece ex natura sua instituta; sed hoc ipsum

¹ Conc. Trid., sess. 6, c. 7.